

Katarina Knol Radoja*

Pregledni znanstveni rad

UDK 347.94:004.7

DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/39924>

Rad primljen: 17. prosinca 2025.

Rad prihvaćen: 23. veljače 2026.

VIDEOKONFERENCIJA KAO SREDSTVO ZA PRIKUPLJANJE DOKAZA U GRAĐANSKIM POSTUPCIMA**

Sažetak:

Digitalna transformacija pravosuđa usmjerena je na unaprjeđenje učinkovitosti, pravne sigurnosti i dostupnosti pravne zaštite građanima. Primjena videokonferencijske tehnologije u postupcima pribavljanja dokaza sve se više pokazuje kao koristan instrument koji omogućuje lakšu suradnju sudova, smanjenje troškova i ubrzanje sudskih postupaka. Videokonferencija više nije tek tehnička pomoć, već se promatra kao standardizirani instrument koji može doprinijeti boljem funkcioniranju pravosudnog sustava. S takvom primjenom povezani su i značajni procesni i tehnički izazovi. Razlike u tehnološkoj opremljenosti, potreba za međusobnom kompatibilnošću sustava te osiguranje zaštite osobnih podataka zahtijevaju precizno normativno uređenje i institucionalnu koordinaciju. Posebno je važno pitanje može li se virtualnim putem u potpunosti ostvariti načelo neposrednosti, budući da videokonferencija ne omogućuje jednaku percepciju neverbalnih znakova, spontanosti u komunikaciji i psihološke dinamike kao fizička prisutnost u sudnici. U primjeni tehnologije u sudskim postupcima sve veći značaj poprima i umjetna inteligencija. Ona može doprinijeti analitičkoj učinkovitosti i boljem upravljanju predmetima, no njezina primjena mora biti pod strogim ljudskim nadzorom kako bi se očuvala individualizacija postupka i temeljna procesna prava.

Ovaj rad razmatra pravni okvir za pribavljanje dokaza saslušanjem stranaka, svjedoka i drugih osoba čije je svjedočenje važno za vođenje građanskog postupka korištenjem videokonferencije u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj. Cilj istraživanja je ispitati koji su to praktični i pravni izazovi koje nameće ovakav oblik pribavljanja dokaza, kao i predložiti moguća poboljšanja kako bi se osigurala dosljedna, učinkovita i pravno sigurna primjena videokonferencije u europskom pravosudnom prostoru.

Cljučne riječi: videokonferencija, digitalizacija, dokazivanje, načelo neposrednosti, procesna učinkovitost

* Dr. sc. Katarina Knol Radoja, izvanredna profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, S. Radića 13, 31000 Osijek. E-adresa: kknol@pravos.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0275-3076>.

** Financira Europska unija – NextGenerationEU. Izneseni stavovi i mišljenja samo su autorova i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

1. UVOD

Europska unija predvidjela je donošenje mjera kojima se osigurava učinkovita zaštita prava građana te potiče suradnja između država članica radi lakšeg prikupljanja i razmjene dokaza u sudskim postupcima. Time se nastoji unaprijediti pravna sigurnost, ubrzati postupci i omogućiti da sudovi različitih država učinkovito surađuju.¹ Da bi se to što više potaknulo, u Strategiji e-Justice 2024.–2028.,² državama članicama daju se smjernice za provedbu novih pravnih okvira, razvoj i unaprjeđenje digitalnih usluga u pravosuđu te modernizaciju sudskih postupaka. Cilj strategije je učiniti pravosuđe bržim, učinkovitijim i pristupačnijim građanima i pravnim subjektima kroz digitalnu transformaciju. Među ciljevima djelovanja Unije na području pravosudne suradnje u građanskim stvarima nalaze se i oni koji imaju za svrhu građanima osigurati jednostavan i učinkovit pristup građanskom pravosuđu za rješavanje prekograničnih sporova, kao i pojednostavniti instrumente prekogranične suradnje između nacionalnih građanskih sudova. Zdravstvena kriza uzrokovana pandemijom bolesti COVID-19 ubrzala je digitalizaciju pravosuđa. Tada intenzivirana uporaba videokonferencije omogućila je oblikovanje ovog sredstva kao prikladnog i za provođenje međunarodne građanske pravosudne suradnje, posebice na europskoj razini.

U studenom 2020. godine donesena je Uredba (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima.³ Uredba je donesena kao rezultat niza aktivnosti na razini Europske unije s ciljem unaprjeđenja i promicanja korištenja elektroničke tehnologije u pravosuđu⁴ te kao takva predstavlja normativni okvir u području pravosudne suradnje u građanskim i trgovačkim stvarima.⁵ Naime, uočeno je da određeni načini prekograničnog izvođenja dokaza nisu bili obuhvaćeni tada važećom Uredbom 1206/2001,⁶ odnosno, pokazalo se da se komunikacija u okviru te Uredbe i dalje uglavnom odvija klasičnom, „papirnatom” razmjenom, dok se videokonferencije pri ispitivanju osoba u drugim državama članicama koriste vrlo rijetko.⁷ Ova

1 Vidjeti čl. 81. Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije Ugovor o Europskoj uniji, (2016) C 202/13, dostupno na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=HR>> pristupljeno 1. listopada 2025.

2 European e-Justice Strategy 2024–2028 (2025) C 437/1.

3 Uredba (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2020. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima (izvođenje dokaza) (preinaka), (2020) L 405/1. (dalje: Uredba 2020/1783).

4 Više u Commission of the European Communities, (2007), *Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of the Council Regulation (EC) 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters*, COM(2007) 769 final, Brussels; European Commission, and European Judicial Network in civil and commercial matters, *Practice guide for the application of the Regulation on the Taking of Evidence; Using videoconferencing to obtain evidence in civil and commercial matters under Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001*, Brussels; *European Parliament resolution of 10 March 2009 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters* (2008/2180(INI)); *European Parliament resolution of 23 November 2010 on civil law, commercial law, family law and private international law aspects of the Action Plan Implementing the Stockholm Programme* (2010/2080(INI)).

5 Mirela Župan, '50 godina europske pravosudne suradnje u građanskim stvarima – 5 godina hrvatske primjene', (2019) 10(1) *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 475.–476.

6 Uredba (EZ) br. 1206/2001 od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima, (2001) L 174/1. (dalje: Uredba 1206/2001).

7 Više o korištenju videokonferencije prije i tijekom pandemije bolesti COVID-19, v.: Anne Sanders 'Video-hearings in Europe before, during and after the COVID-19 pandemic' (2021) 12 *International Journal for Court Administration*, 1–21; *Commission Staff Working Document – Evaluation accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of*

Uredba, kao ni njezina prethodnica, ne uređuje temeljna procesna pitanja, kao što su dopuštenost i dokazna snaga dokaza te druga pravila o izvođenju dokaza, već ih prepušta nacionalnoj procesnoj autonomiji.⁸

Primjena novog europskog sustava za pribavljanje dokaza s pomoću videokonferencije nosi i određene probleme. Najveći izazov jest to što različiti sudovi i države koriste različite informatičke sustave i programe, a oni bi morali biti međusobno kompatibilni. Ako se ne osigura ta povezanost, postoji opasnost da se videokonferencije u praksi neće moći provoditi učinkovito. Iako Uredba 2020/1783 predviđa neposredno izvođenje dokaza korištenjem videokonferencije ili druge tehnologije za komunikaciju na daljinu, ako se treba izvesti dokaz saslušanjem osobe (svjedoka, stranke u postupku ili stručnjaka) koja se nalazi u drugoj državi članici (čl. 20./1. Uredbe 2020/1783) kao pravilo, iz odredbe članka 20./1. Uredbe 2020/1783 proizlazi da to neće biti slučaj, ako je takva tehnologija nedostupna sudu ili, s obzirom na neke posebne okolnosti predmeta, neprimjerena. Drugim riječima, komunikacija na daljinu u sudskom postupku uvjetovana je mjerama i naporima koje države članice poduzimaju u tom području.⁹ Na ovom je području nužno procijeniti i značenje decentralizirane platforme kojom se omogućuje pouzdana razmjena informacija među nacionalnim sustavima informatičke tehnologije (IT).¹⁰ Provedba videokonferencija mora također biti u skladu s europskom regulativom o zaštiti podataka.¹¹ Pitanja poput načina pristupa i identifikacije u videokonferenciji, zaštite informacija o onome što se u njoj odvija te sigurnosti ili povjerljivosti podataka moraju biti jasno definirana u prekograničnom okruženju. Nadalje, postavlja se i opći izazov postizanja ljudske prilagodbe videokonferenciji kao dokaznom sredstvu tako da se, istodobno s jačanjem osoba koje će biti ispitivane, uzme u obzir i njihova osobna percepcija te psihološka reakcija na tehnologiju pri pravnom i tehničkom oblikovanju ovog fenomena. Ti aspekti zahvaćaju vrijednosti koje Unija brani i želi promicati s pomoću Europske deklaracije o digitalnim pravima i načelima,¹² čiji je cilj stvaranje sigurnog digitalnog prostora obilježenog pristupačnošću i uključivošću.

U ovom će se radu razmotriti pravni okvir za pribavljanje dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima korištenjem videokonferencije u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj. Riječ je o postupcima koji obuhvaćaju davanje izjava stranaka, saslušanje svjedoka, vještaka i drugih osoba čije je svjedočenje važno za vođenje postupka preko sustava za komunikaciju na daljinu, ponajprije videokonferenciju. Cilj je istraživanja ispitati u kojoj je mjeri postojeća razina koor-

the Council amending Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters, SWD(2018) 285 final.

- 8 Francesco Parisi, Daniel Pi and Alice Guerra 'Access to Evidence in Private International Law' (2022) 23(1), *Theoretical Inquiries in Law*, 77–96, 90.
- 9 Slađana Aras Kramar 'Novine Uredbe (EU) 2020/1783 o izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima' u: Zoraska-Kamilovska, Tatjana (ur.). *Godišnjak Pravnog Fakulteta „Justinijan Prvi“ u Skopju, Liber amicorum u čast prof. dr. Arsena Janevskog* (Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ Sveučilišta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skopju, 2023) 349.–365., 360.
- 10 Provedbena uredba Komisije (EU) 2022/422 od 14. ožujka 2022. o utvrđivanju tehničkih specifikacija, mjera i drugih zahtjeva za uvođenje decentraliziranog IT sustava iz Uredbe (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća, C/2022/1451SL L 87, 15. ožujka 2022., 5.–8.
- 11 Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ, (2016) L 119/1. (dalje: GDPR); Uredba (EU) 2018/1725 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2018. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka u institucijama, tijelima, uredima i agencijama Unije i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 45/2001 i Odluke br. 1247/2002/EZ, (2018) L 295/39.; Direktiva 2002/58/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. srpnja 2002. o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u području elektroničkih komunikacija, (2002) L 201/37.
- 12 European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade, (2023) C 23/1.

dinacije sposobna odgovoriti na praktične i pravne izazove koje nameće ovakav oblik pribavljanja dokaza, kao i predložiti moguća poboljšanja kako bi se osigurala dosljedna, učinkovita i pravno sigurna primjena videokonferencije u europskom pravosudnom prostoru.

2. UREDBA (EU) 2020/1783

Digitalizacija predstavlja osnovu za napredak u procesnoj učinkovitosti, budući da ovo sredstvo može znatno ubrzati postupke pribavljanja dokaza među državama. Osim toga, također doprinosi i zaštiti prava stranaka na djelotvornu pravnu zaštitu, a posebno njihova prava na izvođenje dokaza. Kako ističe Europska komisija u svojoj Komunikaciji od 2. prosinca 2020., uporabom videokonferencije „uvelike se smanjuje potreba za zahtjevnim i skupim putovanjima te se može olakšati postupak“.¹³ Ipak, svaka virtualna rasprava za dokazne svrhe trebala bi zadovoljiti određene funkcionalne i tehnološke zahtjeve kako bi se postigla praktična i pravna jednakost s uvjetima fizičke rasprave.

Uredbom 2020/1783 utvrđena su pravila suradnje između sudova različitih država članica EU-a u vezi s izvođenjem dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima. Ona se primjenjuje u svim državama članicama, osim Danske (t. 37. i t. 38. Preambule Uredbe 2020/1783). Uredba 2020/1783 primjenjuje se isključivo u građanskim i trgovačkim postupcima pred sudovima država članica kada postupak uključuje prekogranični element u odnosu na drugu državu članicu (čl. 1./1. Uredbe 2020/1783). Također je istaknuto da bi se osobni podaci u okviru Uredbe 2020/1783 trebali obrađivati samo za posebne svrhe utvrđene tom Uredbom,¹⁴ sukladno GDPR-u, ali i Uredbi 2018/1725 o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka u institucijama, tijelima, uredima i agencijama Unije i o slobodnom kretanju takvih podataka¹⁵ te Direktivi 2002/58/EZ o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u području elektroničkih komunikacija.¹⁶

Uporaba videokonferencije pokazala se osobito prikladnom za radnje pribavljanja dokaza kada dokaz treba biti pribavljen na teritoriju jedne države članice, različite od one u kojoj se nalazi sud koji je naložio njegovo izvođenje. Mogućnost da sudska tijela jedne države članice ostvaruju svoju nacionalnu sudsku nadležnost izvan granica svoje države bila je već predviđena prijašnjom Uredbom 1206/2001 o pribavljanju dokaza. Uredba 1206/2001 i Uredba 2020/1783 razlikuju se ponajprije u pristupu pribavljanju dokaza i korištenju videokonferencije. Naime, i prema staroj Uredbi iz 2001., postojala su dva načina izvođenja dokaza: neizravni i izravni. Neizravni se sastojao u tome da sud jedne države članice upućuje zahtjev sudu druge države da provede dokaz, dok je izravno izvođenje bilo moguće uz prethodno odo-

13 Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Digitalizacija pravosuđa u Europskoj uniji: paket mogućih instrumenata, COM(2020) 710 final.

14 Preambula Uredbe 2020/1783, t. 32.

15 Uredba (EU) 2018/1725 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2018. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka u institucijama, tijelima, uredima i agencijama Unije i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 45/2001 i Odluke br. 1247/2002/EZ, SL L 295, 21. 11. 2018. 39.–98.

16 Direktiva 2002/58/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. srpnja 2002. o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u području elektroničkih komunikacija, (2002) L 201/37.

branje središnjeg tijela države u kojoj se dokaz trebao provesti. Međutim, videokonferencija je bila spomenuta tek kao tehničko pomagalo, bez posebnih pravila ili obveze država članica da osiguraju potrebne uvjete. U praksi je to često značilo spor postupak i posredan kontakt suda koji odlučuje sa samim dokazom jer je izvođenje bilo u rukama drugog suda.¹⁷ Naime, prema statističkim podacima, izravno izvođenje dokaza primijenjeno je u svega 12,5 posto slučajeva u kojima je bilo potrebno prekogranično izvođenje dokaza. Istodobno, Europska komisija procjenjuje da se videokonferencija koristila tek u 10 do 25 posto postupaka u kojima je odabrana metoda izravnog izvođenja dokaza.¹⁸

Nova europska regulativa sadržana u Uredbi 2020/1783 o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza nastoji još bolje odgovoriti na potrebe neposrednosti i brzine koje takve radnje zahtijevaju. Ova Uredba dopušta da, kada se pribavljanje dokaza sastoji u uzimanju izjave ili ispitivanju svjedoka, stranke u postupku ili vještaka koji se nalazi u drugoj državi članici, sud države članice koji zahtijeva provođenje radnje može pribaviti te dokaze izravno preko videokonferencije ili druge tehnologije telekomunikacija, pod uvjetom ispunjavanja određenih uvjeta. Da bi se ta mogućnost ostvarila, potrebno je podnijeti zahtjev za neposredno izvođenje dokaza nadležnom tijelu države članice na čijem teritoriju se treba izvesti dokaz (čl. 19./1. Uredbe 2020/1783). To je tijelo dužno obavijestiti sud koji je podnio zahtjev u roku od 30 dana o ishodu toga zahtjeva (čl. 19. st. 1. i st. 4. Uredbe 2020/1783). Ako u roku od 30 dana ne dobije odgovor o prihvaćanju zahtjeva, sud koji traži neposredno izvođenje dokaza, može uputiti požurnicu nadležnom tijelu države članice od koje traži postupanje. Ako ni nakon dodatnih 15 dana sud ne primi nikakvu obavijest, smatra se da je zahtjev prihvaćen (čl. 19./5. Uredbe 2020/1783).¹⁹ Iako Uredba predviđa neposredno izvođenje dokaza preko videokonferencije ili druge tehnologije za komunikaciju na daljinu, ako se treba izvesti dokaz saslušanjem osobe koja se nalazi u drugoj državi članici (čl. 20./1. Uredbe 2020/1783) kao pravilo, iz odredbe članka 20./1. Uredbe 2020/1783 proizlazi da to neće biti slučaj, ako je takva tehnologija nedostupna sudu ili neprimjerena s obzirom na neke posebne okolnosti predmeta. Što se same provedbe postupka ispitivanja tiče, prvotni prijedlog Uredbe 2020/1783 izričito je predviđao da se ispitivanje osobe s pomoću videokonferencije mora provoditi u prostorijama suda.²⁰ U konačnoj, usvojenoj verziji Uredbe ta je odredba uklonjena, što dopušta šire tumačenje mjesta na kojem se ispitivanje može obaviti. Ipak, iz članka 20., koji se odnosi na međusobne dogovore sudova i nadležnih tijela o praktičnim rješenjima za ispitivanje te se navodi „pod uvjetom da je ta tehnologija dostupna sudu“, može se zaključiti da se ispitivanje provodi u prostorijama suda. Mogućnost izravnog izvođenja dokaza bez posrednika predstavlja temeljni iskorak jer omogućuje sucima obavljanje posla neposredno i izravno, izvan granica država čime se uvelike može doprinijeti procesnoj učinkovitosti.

17 Više v. Jura Golub 'Application of artificial intelligence (AI) in the assessment of the credibility of statements in the cross-border taking of evidence in civil and commercial matters' (2023) 14 Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law, 376–390.

18 Commission Staff Working Document – Evaluation accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters, SWD(2018) 285 final.

19 Predmnjeva prihvaćanja zahtjeva može se pobiti ako nadležno tijelo zbog izvanrednih okolnosti opravda zašto nije ranije reagiralo (čl. 19./5. Uredbe 2020/1783).

20 European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters, COM(2018) 388 final.

Uredbom 2020/1783 predviđa se i uspostava decentraliziranog IT sustava za razmjenu podataka u skladu s tehnološkim napretkom (kao primjerice e-CODEX²¹), ali se i naglašava dužnost država članica da održavaju svoje nacionalne IT sustave te da su odgovorne kao voditelj obrade u smislu GDPR Uredbe za obradu, razmjenu odnosno prijenos osobnih podataka. Uredba 2020/1783 predviđa i iznimne okolnosti kada komunikacija preko decentraliziranog IT sustava nije moguća zbog određenih teškoća te u tom slučaju upućuje na primjenu alternativnih sredstava komunikacije (npr. preko drugih sigurnih elektroničkih sredstava ili poštom). Pod iznimnim okolnostima, u Preambuli Uredbe navode se situacije koje bi trebalo tumačiti kao one u kojima je nužno prijenos opsežne dokumentacije u elektronički oblik, što bi nadležnim tijelima nametnulo preveliko administrativno opterećenje, kao i slučajevi u kojima je ispravu potrebno dostaviti u izvornom („papirnatom“) obliku radi ocjene njezine vjerodostojnosti.²²

U vezi s provedbom decentraliziranog IT sustava, 2022. godine donesene su dvije Provedbene uredbe Komisije.²³ Treba napomenuti da decentralizirani IT sustav postaje obvezno sredstvo komunikacije za slanje i primanje zahtjeva, obrazaca i druge komunikacije od 1. svibnja 2025. (prvi dan mjeseca nakon isteka trogodišnjeg razdoblja od stupanja na snagu navedenih provedbenih uredbi). Uvodna izjava 3. u Provedbenim uredbama Komisije navodi da se decentralizirani IT sustav treba sastojati od pozadinskih sustava država članica i interoperabilnih pristupnih točaka, s pomoću kojih su međusobno povezani. Pristupne točke trebaju se temeljiti na e-CODEX sustavu. Strategijom e-Justice 2024.–2028., kojom se državama članicama daju smjernice za provedbu novih pravnih okvira te modernizaciju digitalnih usluga, ujedno se naglašava i važnost e-CODEX sustava kao ključnog alata za sigurnu i interoperabilnu digitalnu komunikaciju među nacionalnim pravosudnim tijelima, čime se osigurava učinkovitija prekogranična suradnja u građanskim i kaznenim postupcima.²⁴ Propis o e-CODEX-u, Uredba (EU) 2022/850 Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 2022. o računalnom sustavu za prekograničnu elektroničku razmjenu podataka u području pravosudne suradnje u građanskim i kaznenim stvarima (sustav e-CODEX), i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1726 (dalje: Uredba 2022/850)²⁵ detaljno objašnjava e-CODEX i navodi da će Agencija EU-a za operativno upravljanje velikim IT sustavima u području slobode, sigurnosti i pravde (eu-LISA) preuzeti upravljanje sustavom. Sukladno Uredbi 2022/850 sustav e-CODEX posebno je osmišljen za olakšavanje prekogranične elektroničke razmjene podataka u području pravosudne suradnje u građanskim i kaznenim stvarima. S obzirom na sve veću digitalizaciju postupaka, cilj sustava e-CODEX jest unaprijediti učinkovitost prekogranične komunikacije između nadležnih tijela

21 e-CODEX, *Communication via Online Data Exchange* – to je decentralizirani informatički sustav koji omogućuje interoperabilno rješenje za prekograničnu razmjenu pravosudnih podataka, čime se svim državama članicama (građanima, poduzećima i pravnim stručnjacima) omogućuje međusobna komunikacija preko njihovih postojećih nacionalnih sustava. Više vidi na: <<https://www.ecodex.eu/faq-e-codex>> pristupljeno 12. listopada 2025.

22 Preambula Uredbe 2020/1783, t. 12.

23 Provedbena uredba Komisije (EU) 2022/423 od 14. ožujka 2022. o utvrđivanju tehničkih specifikacija, mjera i drugih zahtjeva za uvođenje decentraliziranog IT sustava iz Uredbe (EU) 2020/1784 Europskog parlamenta i Vijeća, (2022) L 87/16.; Provedbena uredba Komisije (EU) 2022/422 od 14. ožujka 2022. o utvrđivanju tehničkih specifikacija, mjera i drugih zahtjeva za uvođenje decentraliziranog IT sustava iz Uredbe (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća, (2022) L 87/5.

24 Council of the EU, 'EU takes important step towards digitalisation of justice systems', dostupno na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/08/eu-takes-important-step-towards-digitalisation-of-justice-systems/>> pristupljeno 23. listopada 2025.

25 Uredba (EU) 2022/850 Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 2022. o računalnom sustavu za prekograničnu elektroničku razmjenu podataka u području pravosudne suradnje u građanskim i kaznenim stvarima (sustav e-CODEX) i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1726 (Tekst značajan za EGP), (2022) L 150/1.

te olakšati pristup pravosuđu.²⁶ Sustav e-CODEX omogućuje interoperabilno povezivanje nacionalnih pravosudnih IT sustava te se smatra preferiranim rješenjem za sigurnu i decentraliziranu komunikaciju u pravosudnoj suradnji u građanskim i kaznenim stvarima (uvodne izjave 7. i 8. Uredbe 2022/850).

3. PRIMJENA VIDEOKONFERENCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Novelom ZPP-a 2019.²⁷ uvedene su dodatne inovacije u elektronifikaciji, uključujući ton-sko snimanje ročišta te mogućnost održavanja ročišta na daljinu ili izvođenje dokaza uz pomoć audiovizualnih uređaja. Ove promjene modernizirale su i ubrzale parnični postupak, prilagođavajući ga suvremenim tehnološkim standardima.²⁸ Zakonom o parničnom postupku²⁹ propisano je ponajprije održavanje ročišta u zgradi suda (čl. 115./1. ZPP-a). Međutim, Zakon daje sudu i mogućnost da odredi održavanje ročišta na daljinu koristeći se odgovarajućim audiovizualnim uređajima i tehnološkim platformama, ili da na taj način izvede određeni dokaz. O odluci o takvom načinu postupanja sud odlučuje tek nakon što pribavi mišljenja stranaka i drugih sudionika koji trebaju biti uključeni. Detalji provođenja ročišta ili izvođenja dokaza na daljinu uređuju se pravilnikom koji donosi ministar nadležan za pravosuđe (čl. 115. ZPP-a).

Pravilnik o održavanju ročišta na daljinu³⁰ detaljno uređuje način i oblik pozivanja sudionika koji će pristupiti ročištu, mjesto vođenja ročišta na daljinu, postupak utvrđivanja identiteta sudionika te način potpisivanja zapisnika. Sukladno Pravilniku, u pozivu za ročište na daljinu sud će navesti vrstu tehnološke platforme koja će se koristiti, poveznicu za uključivanje ili vrijeme i način naknadne dostave poveznice te eventualna upozorenja vezana uz platformu o kojima sudionici trebaju biti posebno obaviješteni. Također će upozoriti stranke da podneske ili isprave mogu predati u PDF formatu te pružiti broj telefona ili adresu elektroničke pošte za slučaj tehničkih teškoća koje onemogućuju sudjelovanje na ročištu. Sud će dodatno upozoriti sudionike da su dužni obavijestiti sud ako zbog zdravstvenih razloga (npr. teškoće s govorom, oštećen sluh, sljepoća ili slabovidnost) ili drugih razloga ne mogu sudjelovati na ročištu na daljinu (čl. 6. Pravilnika). Sudionici postupka komuniciraju sa sudom iz prostorije opremljene tehnološkom platformom koja im omogućuje nesmetanu komunikaciju s ostalim sudionicima. Ako se nakon poziva utvrdi da sudionik ne može biti nazočan ročištu na daljinu, može doći na ročište u zgradi suda, uz prethodnu obavijest suda prije održavanja ročišta (čl. 7. Pravilnika). Prije održavanja ročišta na daljinu, sud će od svjedoka čije je saslušanje predloženo zatražiti da dostave presliku ili skeniranu osobnu iskaznicu ili drugu ispravu kojom dokazuju svoj identi-

26 Celis Mayela, 'A few developments on the modernisation of the service of judicial and extrajudicial documents and the taking of evidence in the European Union'. Dostupno na: <<https://conflictoflaws.net/2022/a-few-developments-on-the-modernisation-of-the-service-of-judicial-and-extrajudicial-documents-and-the-taking-of-evidence-in-the-european-union/?print=print>> pristupljeno 23. listopada 2025.

27 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2019. godine, Narodne novine, broj 70/2019 (HR).

28 Slađana Aras Kramar 'Elektronifikacija parničnog postupka nakon Novele ZPP-a iz 2019. godine' (2020) 9 Pravo i porezi, 46.–52.

29 Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, broj 53/1991, 91/1992, 112/1999, 129/2000, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 96/2008, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023 (HR) (dalje: ZPP).

30 Pravilnik o održavanju ročišta na daljinu, Narodne novine, broj 154/2022 (HR) (dalje: Pravilnik).

tet, odnosno, utvrdit će identitet svjedoka na drugi način kad je to moguće. Od ostalih sudionika postupka sud će na ročištu zatražiti da navedu podatke potrebne za identifikaciju, pri čemu se prema potrebi njihov identitet također utvrđuje. Sud će odrediti kojim komunikacijskim sredstvom sudionici trebaju dostaviti ove podatke (čl. 8. Pravilnika).

Ročište i izvođenje dokaza na daljinu moraju se provoditi na način koji omogućuje svim sudionicima komunikaciju u stvarnom vremenu te njihovu vidljivost sucu. Prije početka ročišta sud provjerava je li veza uspostavljena sa svim sudionicima te ima li mogućnost prema potrebi uključivati i isključivati zvuk i sliku sudionika čija nazočnost nije nužna cijelo vrijeme (npr. svjedoka). Sud upozorava sudionike da drže mikrofon isključen dok ne govore i da isključe sve nepotrebne uređaje, posebice one koji stvaraju buku, te po mogućnosti koriste se slušalicama radi kvalitetnijeg zvuka. Na početku ročišta sud objašnjava način održavanja, uključujući način javljanja sudionika za postavljanje pitanja ili davanje izjave. Tijekom saslušavanja sud upozorava sudionike da se ne udaljavaju bez dopuštenja od audiovizualnog uređaja. Sud traži od sudionika da potvrdi je li sam u prostoriji i nalaže da sve osobe koje nisu sudionici napuste prostor. Prema potrebi sud može tražiti da sudionik okrene kameru radi provjere i usmjeri je prema vratima prostorije te naložiti određenu udaljenost od uređaja kako bi se spriječila uporaba nedopuštenih pomagala. Ako sudionik ne obavijesti sud o tehničkim teškoćama koje mu onemogućuju sudjelovanje, smatrat će se da je izostanak neopravdan. Tijekom ročišta sud može donositi sve odluke i provoditi mjere za održavanje reda propisane Zakonom o parničnom postupku (čl. 9. Pravilnika).

4. VIDEOKONFERENCIJA KAO SREDSTVO IZVOĐENJA DOKAZA U GRAĐANSKOM POSTUPKU

Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda³¹ međunarodna je konvencija, donesena je 4. studenog 1950. godine, a od 1997. godine, potpisnica Konvencije je i Republika Hrvatska. Njome se uz niz temeljnih ljudskih prava jamči i temeljno procesno pravo, pravo na pravično suđenje zajamčeno u članku 6/1. U Republici Hrvatskoj i na temelju članka 29/1. Ustava Republike Hrvatske³² svatko ima pravo da o njegovim pravima i obvezama pravično i u razumnom roku odluči sud. Pravo na pravično suđenje sastoji se od nekoliko međusobno povezanih komponenata, a to su pravo na sud ustanovljen zakonom, neovisnost i nepristranost u suđenju, pristup sudu, javno i kontradiktorno suđenje, pravnu pomoć, procesnu ravnopravnost, saslušanje, dokaz, javnu objavu presuda, suđenje u razumnom roku, zabranu arbitrarnog postupanja, učinkovitu ovrhu presuda i pravo na pravnu sigurnost.³³ Među tim pravima posebno se ističu pravo na pristup sudu i pravo na saslušanje jer su to osnovna prava koje omogućuju ostvarenja ostalih jamstava. Da bi svaka osoba u potpunosti mogla ostvariti

31 Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010 (HR).

32 Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014 (HR).

33 Alan Uzelać 'Pravo na pošteno suđenje: opći i građanski aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda' u: I. Radačić (ur.) *Usklađenost zakonodavstva i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (Zagreb, Centar za mirovne studije, 2011) 89.-125.

svoje pravo na pravično suđenje, potrebno je da joj se omogući da ravnopravno sudjeluje i kontradiktorno raspravlja u čitavom procesu. U tom kontekstu postavlja se pitanje može li provedba rasprave preko videokonferencijske tehnologije osigurati jednaku razinu ostvarivanja tih prava kao i tradicionalno suđenje u sudnici. Posebno će se analizirati utječe li udaljeno sudjelovanje stranaka na učinkovitost pristupa sudu, mogućnost aktivnog sudjelovanja u raspravi te ostvarivanje prava na saslušanje i iznošenje dokaza.

Videokonferencije sve češće zauzimaju važno mjesto u sudskim postupcima jer omogućuju održavanje ročišta i rasprava na način koji je vremenski i logistički učinkovit. Njihova posebna vrijednost dolazi do izražaja u situacijama kada je potrebno osigurati višu razinu sigurnosti, primjerice, kada bi fizički dolazak svjedoka ili vještaka mogao predstavljati rizik ili kada je riječ o osobama koje se nalaze u drugoj državi ili na udaljenom mjestu, pa bi njihov dolazak pred sud bio teško izvediv ili financijski i vremenski zahtjevan.³⁴ Na taj način videokonferencije olakšavaju pristup pravosuđu, ubrzavaju postupke i smanjuju troškove, što je u skladu s ciljem modernizacije pravnog sustava i učinkovite primjene pravde u prekograničnim sporovima. Također, sigurni prostori za videokonferencije sa zvučno izoliranim prostorijama omogućuju potrebnu razinu privatnosti i povjerljivosti u postupcima, čak i u slučajevima kada to ne bi bilo moguće bez primjene tehnologije.³⁵

Međutim, iako je ovakav način izvođenja dokaza donio niz prednosti poput ekonomičnijeg i fleksibilnijeg postupanja, potrebno je naglasiti i njegova ograničenja: riječ je o riziku u vezi s tehničkim teškoćama i komunikacijskim barijerama. Rizik korištenja videokonferencije u kontekstu komunikacije između stranke i punomoćnika proizlazi ponajprije iz upitne razine privatnosti koju takav sustav može pružiti. Tako Europski sud za ljudska prava iako općenito priznaje i odobrava primjenu tehnologije u sudskim postupcima, u predmetu *Sakharovsky protiv Rusije* naglašava da je u tom slučaju sustav videokonferencije bio instaliran i pod kontrolom države te da nisu ponuđeni nikakvi dokazi koji bi uvjerali Sud da je komunikacija bila tehnički zaštićena od mogućeg prisluškivanja ili presretanja. U takvim okolnostima stranka se može opravdano osjećati nelagodno i nesigurno kada razgovara s odvjetnikom jer nema jamstva da njihova komunikacija doista ostaje povjerljiva. Osim toga, ističe također da država nije objasnila zašto nije omogućila sigurnije i uobičajenije oblike kontakta, poput telefonskog razgovora ili imenovanja lokalnog odvjetnika koji bi mogao osobno posjetiti stranku. Time se stvara dojam da je korištenje videokonferencije bilo uvedeno bez razmatranja manje rizičnih i učinkovitijih alternativa. Sve to zajedno dovodi do zaključka da je pravo stranke na povjerljivu komunikaciju s odvjetnikom bilo ozbiljno dovedeno u pitanje.³⁶ U navedenom slučaju, izostanak razmatranja manje rizičnih i potencijalno učinkovitijih alternativa stvara dojam da je videokonferencija uvedena mehanički, bez sveobuhvatne procjene njezina utjecaja na procesna prava stranaka. U tom kontekstu, primjena videokonferencije, umjesto da doprinese učinkovitosti postupka, može dovesti do ozbiljnog narušavanja povjerenja u povjerljivost komunikacije između stranke i odvjetnika. Stoga predmet *Sakharovsky protiv Rusije* jasno upo-

34 Općenito o prednostima upotrebe videokonferencije više v. John Rhodes, *Videoconferencing for the real world: Implementing effective visual communications systems* (New York, Routledge, 2013).

35 Savjetodavno vijeće europskih sudaca. Mišljenje broj 26(2023). t. 83., Kretanje naprijed: Primjena pomoćnih tehnologija u sudbenoj vlasti, Strasbourg, 1. prosinca 2023., dostupno na: <<https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-20023-croatian/1680ae1a40>> pristupljeno 14. listopada 2025.

36 *Sakharovsky protiv Rusije*, application no. 39159/12, presuda od 27. studenog 2018., par. 45.–48.

zorava da uporaba videokonferencijske tehnologije u sudskim postupcima mora biti praćena visokim standardima tehničke sigurnosti i stvarnom mogućnošću izbora alternativnih oblika komunikacije, kako bi se osiguralo puno poštovanje prava na pravično suđenje.

U literaturi³⁷ se također upozorava da bi razina procesne pravednosti tijekom sudskih ročišta održanih preko videokonferencije mogla biti niža u usporedbi s ročištima koja se održavaju uživo. Prijelaz s fizičkih na suđenja uz pomoć videokonferencije slabi simboličku dimenziju sudskog postupka, koja je neraskidivo povezana s fizičkim prostorom sudnice. Sama sudnica ima snažnu simboličku ulogu, ona utjelovljuje autoritet države, ozbiljnost postupka i svečanost pravde. Kada se sudionici pojavljuju izvan tog prostora, primjerice od kuće, iz automobila ili s javnih mjesta, taj se simbolizam gubi. Takvo „deformalizirano” okruženje može umanjiti percepciju važnosti suđenja, kako u očima samih stranaka, tako i u očima javnosti. Time se potkopava institucionalna legitimnost pravosuđa kao grane državne vlasti koja odlučuje o pravima i obvezama građana.³⁸ Na razini konkretnog postupka, odsutnost fizičke nazočnosti može dovesti do toga da sudionici manje ozbiljno shvaćaju sudski proces, što može utjecati na njihovo ponašanje, iskaze i poštovanje sudskog autoriteta. Posebno je ugrožena prisega svjedoka, koja u virtualnom okruženju može izgubiti svoju težinu i simboličku snagu. Posljedično, to slabi vjerodostojnost iskaza i sposobnost suda da osigura pravično suđenje jer se gubi onaj element ritualne i institucionalne ozbiljnosti koji fizička sudnica prirodno nameće.³⁹

Osim toga, u literaturi se iznosi zabrinutost za mogućnost potpunog ostvarenja načela saslušanja stranaka pri saslušanju uz pomoć videokonferencije. Tehničke okolnosti, poput isključivanja mikrofona radi izbjegavanja šumova ili slabije kvalitete prijenosa, mogu dovesti do toga da osoba ne može pravovremeno reagirati ili razumjeti tijekom rasprave. Tako u svom istraživanju Factor i suradnici iznose kako je u 12 posto slučajeva bila zabilježena ometajuća pozadinska buka u prostoru u kojem se nalazio ispitanik; u 33 posto slučajeva ispitanik je bila isključena (na “mute”) barem dio vremena; u 19 posto slučajeva kvaliteta videoprijenosa bila je loša; a u oko 9 posto ročišta došlo je do određenih tehničkih teškoća s vezom tijekom saslušanja. Međutim, kako navode, isključivanje zvuka nije bilo povezano s pozadinskom bukom u prostoru, nego su ispitanici koji su sudjelovali preko videokonferencije bili na “mute” u oko 22 posto ročišta u kojima je bilo problema s bukom (23) te u oko 35 posto ročišta u kojima takvih problema nije bilo (162).⁴⁰ Poseban je problem što udaljeno sudjelovanje često otežava odvjetniku da prepozna neverbalne signale svog klijenta i da se s njim savjetuje tijekom rasprave.⁴¹ Sve to zajedno može stvoriti osjećaj da osoba nema stvarnu priliku biti saslušana, čime se dovodi u pitanje jedno od temeljnih načela procesne pravednosti.

37 Alicia L. Bannon, Douglas Keith ‘Remote court: Principles for virtual proceedings during the COVID-19 pandemic and beyond’ (2021) 115(6) *Northwestern University Law Review*, 1875–1920; Emma Rowden ‘Distributed courts and legitimacy: What do we lose when we lose the courthouse?’ (2015) 14(2) *Law, Culture and the Humanities*, 263–281; Roni Factor, Dana Kariti, Hagit Lernau & Danielle Yaffe Ayubi ‘Videoconferencing in Legal Hearings and Procedural Justice’ (2023) 18(8) *Victims & Offenders*, 1557–1579; Katarina Knol Radoja, Dinka Šago ‘Transparency of Civil Proceedings in the Digital Age’ (2025) 9 *ECLIC*, 429–452.

38 Rowden (note 37) 275.

39 CCJE Mišljenje br.14. ‘Pravosuđe i informacione tehnologije (IT)’, (2011), t. 66., 67.

40 Factor *et al.* (note 37) 1568.

41 Jo Hynes, Nick Gill, Joe Tomlinson ‘In defence of the hearing? Emerging geographies of publicness, materiality, access and communication in court hearings’ (2020) 14(9) *Geography Compass*, 7, dostupno na: <<https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/gec3.12499>> pristupljeno 16. listopada 2025.; Meredith Rossner, David Tait ‘Presence and participation in a virtual court’ (2023) 23(1), *Criminology & Criminal Justice*, 135–157.

Komunikacija *licem u lice* smatra se najučinkovitijom jer omogućuje brzi i višekanalni prijenos informacija, uključujući verbalne, fizičke i kontekstualne signale, te prenosi značenje namjerno i nenamjerno. Posebno je važna neverbalna komunikacija jer ton glasa, govor tijela i kontakt očima značajno utječu na razumijevanje i izgradnju povjerenja.⁴² Kod videokonferencija ove prednosti gotovo nestaju, a postupak postaje automatiziraniji i manje osoban. Sudionici su često vidljivi samo u krupnom planu, teško je čitati govor tijela, a položaj kamera može onemogućiti kontakt očima, što smanjuje učinkovitost i kvalitetu komunikacije u sudskim ročištima.⁴³ Naime, iako se ispitivanje svjedoka ili vještaka preko videokonferencije odvija u stvarnom vremenu, uz istovremeni prijenos slike i zvuka, taj kontakt ipak nije u potpunosti neposredan.⁴⁴ Između suda i osobe koja se ispituje uvijek postoji određeni posredni sloj komunikacije koji može umanjiti dojam vjerodostojnosti iskaza te stvoriti dojam distance u odnosu na klasično ispitivanje u sudnici. Posredovanost može utjecati na percepciju suca jer mu je otežano uočavanje suptilnih neverbalnih reakcija poput govora tijela, mimike ili tona glasa koje u klasičnom, izravnom ispitivanju imaju veliku važnost u procjeni vjerodostojnosti iskaza.⁴⁵

Nedostatak neposrednog fizičkog kontakta može dovesti do toga da sudac ne stekne jednako potpun dojam o ponašanju i reakcijama ispitivane osobe, što u konačnici može oslabiti kvalitetu ocjene dokaza i cjelokupnog suđenja.⁴⁶ Takav se stav zastupa i u ELI/UNIDROIT-ovu Modelu europskih pravila građanskog postupka,⁴⁷ koji iako predviđa mogućnost korištenja videokonferencije u prekograničnom izvođenju dokaza u EU-u ipak naglašava da su usmeni iskazi svjedoka ili vještaka pouzdaniji kada su oni fizički nazočni u sudnici. Premda se priznaje da videokonferencija doprinosi učinkovitosti i ekonomičnosti postupka, ističe se da se njome ne može u potpunosti ostvariti načelo neposrednosti jer nije ravnopravna zamjena fizičkoj nazočnosti ispitanika.⁴⁸

S druge strane, neki autori upozoravaju da pretjerani formalizam sudnice također može imati negativne posljedice. Iako fizički prostor i sudski rituali mogu naglašavati ozbiljnost postupka i poticati poštovanje prema sudu, oni nisu nužno jednako pogodni za sve sudionike. Za osobe koje nemaju iskustva u sudskim postupcima formalna i stroga okolina može biti zastrašujuća, stvarajući osjećaj pritiska ili nemoći. Drugim riječima, sudnica može istodobno pružati osjećaj sigurnosti i stvarati određeni pritisak na sudionike, pa sama fizička nazočnost i propisana formalna procedura ne jamče automatski višu razinu proceduralne pravednosti.⁴⁹ Stoga se nameće pitanje može li virtualno ili fleksibilnije okruženje u određenim slučajevima olakšati komunikaciju i smanjiti stres sudionika, čime bi se potaknula njihova aktivnija uključenost u postupak.

42 Hynes, Gill, Tomlinson (note 41) 1–11.

43 Factor *et al* (note 37) 1559.

44 Hynes, Gill, Tomlinson (note 41) 7.

45 Alicia Bannon, Janna Adelstein 'The Impact of Video Proceedings on Fairness and Access to Justice in Court' (Brennan Center for Justice at New York University School of Law 2020) 6–7, dostupno na: <<https://www.brennancenter.org/media/6631/download/The%20Impact%20of%20Video%20Proceedings%20on%20Fairness%20and%20Access%20to%20Justice%20in%20Court.pdf?inline=1>> pristupljeno 28. listopada 2025.

46 CCJE Mišljenje br. 14 (note 39) para 11.

47 European Law Institute and UNIDROIT (eds), ELI – Unidroit Model European Rules of Civil Procedure (OUP 2021).

48 *Ibid.*

49 Više v. Linda Mulcahy, *Legal architecture: justice, due process and the place of law* (Abingdon, Oxon: Routledge 2011); Joseph Jaconelli, *Open justice: A critique of the public trial* (Oxford, England: Oxford University Press. 2002) 11.

Kao potencijalno rješenje za prevladavanje navedenih ograničenja, u doktrini se posljednjih godina sve češće raspravlja o mogućnostima primjene umjetne inteligencije (AI) radi procjene vjerodostojnosti iskaza. Istraživanja pokazuju da sustavi temeljeni na umjetnoj inteligenciji, namijenjeni procjeni vjerodostojnosti iskaza, u prosjeku postižu veću preciznost od prosječnih ljudskih ocjena.⁵⁰ To upućuje na potencijalnu primjenu takvih sustava posebice u kontekstu prekograničnog izvođenja dokaza, gdje bi mogli doprinijeti pouzdanijoj i učinkovitijoj procjeni iskaza osoba koje se ispituju.⁵¹ S druge strane, postoje protuargumenti koji se odnose na njihovu dopuštenost i prihvatljivost u postupcima prije svega zbog rizika od tzv. automatizacijske pristranosti, odnosno prevelikog oslanjanja na rezultate AI-a. Otvorena istraživačka pitanja u okviru poštovanja prava na pošteno suđenje i granicama primjene umjetne inteligencije u dokaznom postupku sugeriraju oprez pri primjeni umjetne inteligencije, osobito u građanskim postupcima, gdje je zaštita temeljnih prava ključna.⁵² Nekritička primjena dovela bi do situacije u kojoj bi AI postao neizravni sudac, a stvarni sudac tek formalni donositelj odluka, što bi bilo u suprotnosti s pravom na pošteno suđenje. Nova Uredba o umjetnoj inteligenciji⁵³ donesena 2024. stoga klasificira sustave koji se koriste u pravosuđu kao visokorizične, pa za njih propisuje stroge uvjete, posebno glede kvalitete podataka i ljudskog nadzora. Podaci moraju biti relevantni, reprezentativni i redovito ažurirani, a nadzor treba omogućiti da čovjek razumije, tumači i prema potrebi izmijeni rezultate sustava. Stoga, iako istraživanja potvrđuju veću točnost sustava umjetne inteligencije u odnosu na ljudsku prosječnu procjenu, rizici koji proizlaze iz njihove primjene mogu biti znatno ozbiljniji. Upravo je bezuvjetna predanost temeljnim pravima, među kojima pravo na pošteno suđenje zauzima središnje mjesto, od presudne važnosti za očuvanje povjerenja građana u sudove i jačanje njihove legitimnosti.⁵⁴

5. ZAKLJUČAK

U okviru Europske unije postoji nastojanje usmjereno na uspostavu uređenja koje bi omogućilo prevladavanje međugraničnih ograničenja u području pribavljanja dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima. Tako je Uredba 1206/2001 iz 2001. već predviđala mogućnost pribavljanja dokaza preko videokonferencije, ali se to u praksi svodilo u pravilu na to da dokaz pribavlja sud kojem se zahtjev upućuje, na prijedlog suda koji zahtjev podnosi i pod određenim uvjetima. Uredba 2020/1783 iz 2020. godine donijela je značajnu modernizaciju i prilagodbu digitalnom dobu. Njome se uvodi digitalna platforma te se skraćuju rokovi, čime se u znatnoj

50 Robert Bradshaw 'Deception and detection: the use of technology in assessing witness credibility', (2021) 37 *Arbitration International*, 707–720, 711.

51 Više v. Jan Czarnocki, 'Will new definitions of emotion recognition and biometric data hamper the objectives of the proposed AI Act?' u: Brömme, A., Busch, C., Damer, N., Dantcheva, A., Gomez-Barrero, M., Raja, K., Rathgeb, C., Sequeira, A. & Uhl, A. (ur.), *BIOSIG 2021 – Proceedings of the 20th International Conference of the Biometrics Special Interest Group (Gesellschaft für Informatik e.V. 2021)* 1–4.

52 Više v. Paul Voigt and Axel von dem Bussche, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, (Springer 2017).

53 Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), (2024) L 1689/1.

54 Golub (note 17) 389.

mjeri poboljšava učinkovitost i dostupnost pravosudne suradnje u građanskim i trgovačkim predmetima. Uredba 2020/1783 nadilazi svoju prethodnicu predviđajući uspostavu decentraliziranog računalnog sustava koji poštuje jamstva, prava i temeljne slobode. Sustav se temelji na interoperabilnom rješenju e-CODEX, koji se postavlja kao reprezentativan te čija je svrha znatno ubrzati obradu zahtjeva i otkloniti prepreke u međusobnom povezivanju sudova. Posebna pozornost posvećena je usklađenosti s europskim pravilima o zaštiti podataka, uključujući GDPR, kako bi se osigurala sigurnost i privatnost svih uključenih sudionika.

Videokonferencija se više ne tretira samo kao tehnička mogućnost, nego postaje standardno i preporučeno sredstvo izvođenja dokaza. Najvažnija promjena odnosi se na postavljanje neposrednog izvođenja dokaza kao pravila, sud može sam ispitati svjedoka, stranku ili vještaka u drugoj državi članici, bez posredovanja zamoljenog suda, pod uvjetom da osoba pristane na takav oblik postupanja i da postoje tehnički uvjeti. Ove videokonferencije imaju stoga ograničen učinak jer su dobrovoljne za osobu koja se nalazi u drugoj državi članici i koja nije inicijator postupka. Ipak, izravna videokonferencija predstavlja stvarni napredak jer omogućuje veću povezanost suda koji odlučuje s izvorom dokaza, što povoljno doprinosi zaštiti načela neposrednosti.

U konačnici, potrebno je naglasiti da, iako primjena videokonferencija znatno pridonosi učinkovitosti i ekonomičnosti sudskog postupka, osobito smanjenjem troškova i vremenskih ograničenja povezanih s fizičkom prisutnošću sudionika, takav način izvođenja dokaza ipak ne može u potpunosti ostvariti načelo neposrednosti. Naime, virtualna komunikacija, unatoč tehničkom napretku, ne omogućuje jednaku razinu percepcije neverbalnih znakova, spontanosti i međuljudske dinamike koja se ostvaruje u fizičkom kontaktu između suda i ispitanika.

Razvoj umjetne inteligencije otvara značajne mogućnosti za dodatno unaprjeđenje videokonferencije, ali i sudskih postupaka općenito, primjerice kroz bržu analizu spisa i identifikaciju pravnih obrazaca, no primjena takvih sustava mora biti strogo usmjerena na potporu sudu, a ne na zamjenu njegove odlučujuće uloge. Ključno je očuvati ljudsku kontrolu nad donošenjem odluka, kako bi se izbjeglo stvaranje automatiziranog pravosuđa u kojem bi tehnologija potisnula nužnu individualizaciju slučaja i zaštitu temeljnih prava stranaka. Zbog toga je od iznimne važnosti da se uporaba digitalne tehnologije provodi uz strogo poštovanje procesnih jamstava, kako bi se očuvala prava stranaka. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti zaštiti prava na pravično suđenje te načelu jednakosti oružja, koje zahtijeva da svaka stranka ima jednake mogućnosti u iznošenju i osporavanju dokaza. U tom smislu, videokonferencija kao i primjena umjetne inteligencije mogu biti korisna procesna sredstva, ali samo ako se njihova primjena uravnoteži s temeljnim zahtjevima pravičnog i neposrednog sudovanja.

BIBLIOGRAFIJA

1. Aras Kramar S., 'Elektronifikacija parničnog postupka nakon Novele ZPP-a iz 2019. godine' (2020) 9 *Pravo i porezi*, 46
2. Aras Kramar S., 'Novine Uredbe (EU) 2020/1783 o izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima' u: Zoroska-Kamilovska, Tatjana (ur.). *Godišnjak Pravnog fakulteta „Justinijan Prvi“ u Skopju, Liber amicorum u čast prof. dr. Arsena Janevskog* (Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ Sveučilišta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skopju, 2023.) 349
3. Bannon A. L, Keith D, 'Remote court: Principles for virtual proceedings during the COVID-19 pandemic and beyond' (2021) 115(6) *Northwestern University Law Review*, 1875
4. Bradshaw R., 'Deception and detection: the use of technology in assessing witness credibility, (2021) 37 *Arbitration International*, 707
5. Czarnocki, J., 'Will new definitions of emotion recognition and biometric data hamper the objectives of the proposed AI Act?' u: Brömme, A., Busch, C., Damer, N., Dantcheva, A., Gomez-Barrero, M., Raja, K., Rathgeb, C., Sequeira, A. & Uhl, A. (ur.), *BIOSIG 2021 - Proceedings of the 20th International Conference of the Biometrics Special Interest Group (Gesellschaft für Informatik e.V. 2021)* 1
6. Factor, R., Kariti, D., Lernau H., Yaffe Ayubi D., 'Videoconferencing in Legal Hearings and Procedural Justice' (2023) 18(8) *Victims & Offenders*, 1557
7. Golub J., 'Application of artificial intelligence (AI) in the assessment of the credibility of statements in the cross-border taking of evidence in civil and commercial matters' (2023) 14 *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 376
8. Jaconelli, J., *Open justice: A critique of the public trial* (Oxford, England: Oxford University Press. 2002)
9. Knol Radoja, K., Šago D., 'Transparency of Civil Proceedings in the Digital Age' (2025) 9 *ECLIC*, 429
10. Mulcahy, L., *Legal architecture: justice, due process and the place of law* (Abingdon, Oxon: Routledge 2011)
11. Parisi, F, Pi D., Guerra A., 'Access to Evidence in Private International Law' (2022) 23(1), *Theoretical Inquiries in Law*, 77
12. Rhodes, J., *Videoconferencing for the real world: Implementing effective visual communications systems* (New York, Routledge, 2013)
13. Rossner, M., Tait D., 'Presence and participation in a virtual court' (2023) 23(1), *Criminology & Criminal Justice*, 135
14. Rowden E., 'Distributed courts and legitimacy: What do we lose when we lose the courthouse?' (2015) 14(2) *Law, Culture and the Humanities*, 263
15. Sanders A., 'Video-hearings in Europe before, during and after the COVID-19 pandemic' (2021) 12 *International Journal for Court Administration*, 1
16. Uzelac A., 'Pravo na pošteno suđenje: opći i građanski aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda' u: I. Radačić (ur.) *Usklađenost zakonodavstva i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (Zagreb, Centar za mirovne studije, 2011) 89
17. Voigt P., von dem Bussche, A., *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, (Springer 2017)
18. Župan, M., '50 godina europske pravosudne suradnje u građanskim stvarima – 5 godina hrvatske primjene', (2019) 10(1) *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 475

PRAVNI AKTI

1. Commission of the European Communities, (2007), Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of the Council Regulation (EC) 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters, COM(2007) 769 final, Brussels
2. Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters COM (2018) N 388 final
3. Commission Staff Working Document – Evaluation accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters, SWD(2018) 285 final
4. Direktiva 2002/58/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. srpnja 2002. o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u području elektroničkih komunikacija, (2002) L 201/37
5. European Commission, and European Judicial Network in civil and commercial matters, Practice guide for the application of the Regulation on the Taking of Evidence; Using videoconferencing to obtain evidence in civil and commercial matters under Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001, Brussels
6. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade, (2023) C 23/1
7. European e-Justice Strategy 2024–2028 (2025) C 437/1
8. European Law Institute and UNIDROIT (eds), *ELI – Unidroit Model European Rules of Civil Procedure* (OUP 2021)
9. European Parliament resolution of 10 March 2009 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (2008/2180(INI)); European Parliament resolution of 23 November 2010 on civil law, commercial law, family law and private international law aspects of the Action Plan Implementing the Stockholm Programme (2010/2080(INI))
10. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010 (HR)
11. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Digitalizacija pravosuđa u Europskoj uniji: paket mogućih instrumenata, COM(2020) 710 final
12. Pravilnik o održavanju ročišta na daljinu, Narodne novine, broj 154/2022 (HR)
13. Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije Ugovor o Europskoj uniji, (2016) C 202/13
14. Provedbena uredba Komisije (EU) 2022/422 od 14. ožujka 2022. o utvrđivanju tehničkih specifikacija, mjera i drugih zahtjeva za uvođenje decentraliziranog IT sustava iz Uredbe (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća, (2022) L 87/5
15. Provedbena uredba Komisije (EU) 2022/423 od 14. ožujka 2022. o utvrđivanju tehničkih specifikacija, mjera i drugih zahtjeva za uvođenje decentraliziranog IT sustava iz Uredbe (EU) 2020/1784 Europskog parlamenta i Vijeća, (2022) L 87/16
16. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and

- Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), (2024) L 1689/1
17. Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ, (2016) L 119/1
 18. Uredba (EU) 2018/1725 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2018. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka u institucijama, tijelima, uređima i agencijama Unije i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 45/2001 i Odluke br. 1247/2002/EZ, (2018) L 295/39
 19. Uredba (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2020. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima (izvođenje dokaza) (preinaka), (2020) L 405/1
 20. Uredba (EU) 2022/850 Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 2022. o računalnom sustavu za prekograničnu elektroničku razmjenu podataka u području pravosudne suradnje u građanskim i kaznenim stvarima (sustav e-CODEX) i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1726 (Tekst značajan za EGP), (2022) L 150/1
 21. Uredba (EZ) br. 1206/2001 od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima, (2001) L 174/1
 22. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014 (HR)
 23. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2019. godine, Narodne novine, broj 70/2019 (HR)
 24. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, broj 53/1991, 91/1992, 112/1999, 129/2000, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 96/2008, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023 (HR)

PRESUDE I OSTALE ODLUKE

1. *Sakharovsky protiv Rusije*, application no. 39159/12, presuda od 27. studenog 2018.

MREŽNI IZVORI

1. Alicia Bannon, Janna Adelstein 'The Impact of Video Proceedings on Fairness and Access to Justice in Court' (Brennan Center for Justice at New York University School of Law 2020) 6–7, dostupno na: <<https://www.brennancenter.org/media/6631/download/The%20Impact%20of%20Video%20Proceedings%20on%20Fairness%20and%20Access%20to%20Justice%20in%20Court.pdf?inline=1>> pristupljeno 28. listopada 2025.
2. Celis Mayela, 'A few developments on the modernisation of the service of judicial and extrajudicial documents and the taking of evidence in the European Union.' Dostupno na: <<https://conflicto-flaws.net/2022/a-few-developments-on-the-modernisation-of-the-service-of-judicial-and-extrajudicial-documents-and-the-taking-of-evidence-in-the-european-union/?print=print>> pristupljeno 23. listopada 2025.

3. Council of the EU, 'EU takes important step towards digitalisation of justice systems', dostupno na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/08/eu-takes-important-step-towards-digitalisation-of-justice-systems/>> pristupljeno 23. listopada 2025.
4. e-CODEX, *Communication via Online Data Exchange* dostupno na: <<https://www.e-codex.eu/faq-e-codex>> pristupljeno 12. listopada 2025.
5. Hynes, J., Gill, N., Tomlinson J., 'In defence of the hearing? Emerging geographies of publicness, materiality, access and communication in court hearings' (2020) 14(9) *Geography Compass*, 1–11, dostupno na: <<https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/gec3.12499>> pristupljeno 16. listopada 2025.
6. Savjetodavno vijeće europskih sudaca. Mišljenje broj 26(2023). t. 83., Kretanje naprijed: Primjena pomoćnih tehnologija u sudbenoj vlasti, Strasbourg, 1. prosinca 2023., dostupno na: <<https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-20023-croatian/1680ae1a40>> pristupljeno 13. listopada 2025.

Katarina Knol Radoja*

VIDEO CONFERENCING AS A MEANS OF TAKING EVIDENCE IN CIVIL PROCEEDINGS

Summary

The digital transformation of the judiciary is aimed at improving efficiency, legal certainty, and citizens' access to legal protection. The use of videoconferencing technology in evidence-taking procedures is increasingly proving to be a valuable instrument, enabling enhanced cooperation between courts, reducing costs, and accelerating judicial proceedings. Videoconferencing is no longer merely a technical aid; it is now regarded as a standardised instrument capable of contributing to the more effective functioning of the judicial system. Such use is, however, associated with significant procedural and technical challenges. Differences in technological capacity, the need for interoperability between systems, and the safeguarding of personal data require careful normative regulation and institutional coordination. Of particular importance is the question of whether the principle of immediacy can be fully realised in a virtual environment, given that videoconferencing does not allow for the same perception of non-verbal cues, spontaneity of communication, and psychological dynamics as physical presence in the courtroom. In the context of the application of technology in judicial proceedings, artificial intelligence is also gaining increasing importance. It may contribute to analytical efficiency and improved case management; however, its use must remain subject to strict human oversight in order to preserve the individualisation of proceedings and the protection of fundamental procedural rights.

This paper examines the legal framework governing the taking of evidence by means of videoconferencing, in particular through the hearing of parties, witnesses, and other persons whose testimony is relevant to the conduct of civil proceedings, within the European Union and the Republic of Croatia. The aim of this research is to identify the practical and legal challenges posed by this form of evidence-taking and to propose possible improvements to ensure the consistent, efficient, and legally secure application of videoconferencing within the European judicial area.

Keywords: videoconferencing, digitalisation, taking of evidence, principle of immediacy, procedural efficiency

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Katarina Knol Radoja, PhD, Associate Professor, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, S. Radića 13, 31000 Osijek. E-mail address: kknol@pravos.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0275-3076>.